

پاسخ وزارت نیرو

جوابیه به مطلب «با بحران آب چه کنیم؟»

ماهنامه دنیای پسته شماره ۲۹

جهاد کشاورزی تهیه و پس از بحث و بررسی و تصویب اولیه در شورای هماهنگی دشت که با حضور نماینده تشکلهای قانونی (خبرگان محلی - خانه کشاورز)، اساتید علوم اجتماعی دانشگاهی، دستگاههای اجرایی، انتظامی و قضایی شهرستان تهیه و برای شرکت مدیریت منابع آب ایران جهت بررسی و تأیید ارسال گردد و پس از تأیید آن شرکت در شورای حفاظت منابع آب استان مطرح و تصویب و وظایف هر یک از دستگاهها در اجرای برنامه مشخص و سپس اجرایی گردد.

۴- پاراگراف آخر این یادداشت، اشاره به ضرورت مشارکت بهره‌برداران و واگذاری مسئولیت به آنها در حفاظت و بهره‌برداری از منابع آب دارد. در این زمینه موارد زیر قابل ذکر است:

رهیافت‌های جهانی و تجربیات داخلی در توسعه پایدار منابع آب و خاک حاکی از این ضرورت است که جامعه بهره‌بردار به عنوان متولیان اصلی،

دارای اضافه برداشت غیرمجاز می‌باشند و بایستی

از آنجا که جهت رسیدن به آب زیرزمینی قابل برنامه‌ریزی باید مصارف فعلی آنها کاهش یابد، تعدیل یا جیره‌بندی آب طبق بند «ز» ماده ۲۹ قانون توزیع عادلانه آب بوده و ضرورت دارد که این کار نیز به‌طور یکسان بر روی تمام این چاه‌ها عمل گردد و اگر بخواهیم چاه‌ها را به لحاظ آبدی با قدمت دسته‌بندی نمائیم و ضرایب تعدیل متفاوت اعمال کنیم، ضمن اینکه قانون این اجازه را نمی‌دهد، عدالت نیز رعایت نمی‌گردد و اعتراضات و تنش‌های اجتماعی بیشتری خواهد داشت.

از بهره‌برداری مازاد بر پروانه آنها جلوگیری گردد.

۳- نگارنده به راه حل وزارت نیرو مبنی بر: (الف- صدور مجوز بهره‌برداری به‌میزان ۲۵ متر مکعب در شبانه روز برای چاه‌های غیرمجاز قبل از سال ۸۵، ب- مسدود کردن چاه‌های غیرمجاز بعد از سال ۸۵، ج- جلوگیری از اضافه برداشت چاه‌های مجاز از طریق نصب کنتور هوشمند حجمی، د- تعدیل پروانه بهره‌برداری کلیه چاه‌های مجاز) نقد داشته و آن را اجرایی نمی‌داند.

در این خصوص لازم به توضیح است که برای رسیدن به آب زیرزمینی قابل برنامه‌ریزی در محدوده‌های مطالعاتی، راهکارهای اجرایی فنی فوق‌الذکر پیش‌بینی شده‌است و برای اجرایی شدن این مهم، وزارت نیرو راهکار اجرایی را به نوعی دیده‌است که تمام ذی‌مدخلان و ذینفعان در اجرای برنامه‌های فوق در کنار هم قرار گرفته و برنامه را عملیاتی نمایند. به همین دلیل در دستورالعمل شماره ۳ طرح احیا و تعادل بخشی منابع آب زیرزمینی مقرر شده تا برنامه عملیاتی هر دشت توسط شرکت آب منطقه‌ای و سازمان

۱- آخرین آمار مربوط به چاه‌های موجود در استان کرمان به شرح زیر است که با آمار ارائه شده در یادداشت مذکور مغایرت دارد.

- چاه‌های مجاز ۲۴ هزار و ۳۹۲ حلقه با تخلیه سالانه ۶,۹۸ میلیارد متر مکعب

- چاه‌های غیرمجاز (پس از سال ۸۵): ۱۱ هزار و ۳۴۵ حلقه با تخلیه سالانه ۰,۹۷ میلیارد متر مکعب

- چاه‌های فاقد پروانه ۶ هزار و ۱۴۲ حلقه با تخلیه سالانه ۰,۶۲ میلیارد متر مکعب

۲- نویسنده یادداشت، چاه‌های مجاز استان را به سه دسته تقسیم نمودند:

۱-۲- چاه‌های مجازی که میزان برداشت از آنها مطابق پروانه صادره بوده، ولی برخی از آنها با مجوز شرکت آب منطقه‌ای حفاری شده و بعضی چاه‌های غیرمجازی بوده‌اند که در قالب تبصره ذیل ماده ۳ قانون توزیع عادلانه آب دارای مجوز شده‌اند و نویسنده کاهش یکسان از این دو نوع چاه را زیر سوال برده‌است. از آنجا که جهت رسیدن به آب زیرزمینی قابل برنامه‌ریزی باید مصارف فعلی آنها کاهش یابد، تعدیل یا جیره‌بندی آب طبق بند «ز» ماده ۲۹ قانون توزیع عادلانه آب بوده و ضرورت دارد که این کار نیز به‌طور یکسان بر روی تمام این چاه‌ها عمل گردد و اگر بخواهیم چاه‌ها را به لحاظ آبدی یا قدمت دسته‌بندی نمائیم و ضرایب تعدیل متفاوت اعمال کنیم، ضمن اینکه قانون این اجازه را نمی‌دهد، عدالت نیز رعایت نمی‌گردد و اعتراضات و تنش‌های اجتماعی بیشتری خواهد داشت.

۲-۲- در دسته‌ای دیگر از چاه‌ها، میزان برداشت فعلی کمتر از پروانه‌های صادره عنوان شده که نویسنده یادداشت عنوان داشته، بیشترین تعداد چاه‌ها در این رده قرار می‌گیرند، در این خصوص بایستی بر اساس دستورالعمل شماره ۳ طرح احیا و پیاده‌سازی نمودن آیین نامه مصرف بهینه، پروانه‌ها را بر مبنای آبدی فعلی اصلاح نمود.

۳-۲- دسته سوم، چاه‌هایی که مصارف فعلی آنها بیش از پروانه است، به عبارتی این چاه‌ها

لزوم قرار گرفتن بهره‌برداران در کانون حفاظت و بهره‌برداری و مدیریت منابع آب مورد تأکید دستگاه‌های اجرایی متولی آب و خاک بوده و طی دهه‌های گذشته تلاش شده با تدوین اسناد بالادستی و قوانین، مشارکت بهره‌برداران در قالب الگوهای مختلف نظام بهره‌برداری سازماندهی شود.

اخیراً هم در طرح احیا و تعادل بخشی آبهای زیرزمینی، «توسعه مدیریت مشارکتی آب» به عنوان یکی از مهم‌ترین پروژه‌های ذیل این طرح مورد توجه وزارت جهاد کشاورزی و وزارت نیرو قرار گرفته تا جایگاه و نقش بهره‌برداران در برنامه‌ریزی سایر پروژه‌های ذیل این طرح ارتقا داده شود.

باید نقش محوری را در حفاظت و بهره‌برداری منابع آب بر عهده بگیرند؛ لذا لزوم قرار گرفتن بهره‌برداران در کانون حفاظت و بهره‌برداری و مدیریت منابع آب مورد تأکید دستگاه‌های

تعالی بخشی آب های زیرزمینی باشیم. اجرای پروژه مدیریت مشارکتی در منابع آب زیرزمینی با رویکرد جدید می تواند اجرای سایر پروژه های ذیل این طرح، نظیر انسداد چاه های غیر مجاز، جلوگیری از اضافه برداشت چاه های مجاز، نصب کنتور و ... را تا حدود زیادی تسهیل

اخیراً موضوع تحقق مدیریت مشارکتی آب زیرزمینی با استفاده از ظرفیت تشکل بهره برداران چاه های دشت رفسنجان در دستور کار وزارت نیرو و شرکت آب منطقه ای کرمان قرار گرفته و در این راستا پیش نویس تفاهم نامه همکاری بین شرکت آب منطقه ای و شرکت احیای آب کویر (تشکل بهره برداران) تهیه شده است که در حال تکمیل و پیگیری است.

و تضمین نموده و به نتیجه بخشی و پایداری آن پروژه ها کمک نماید. در کنار این کار، اخیراً موضوع تحقق مدیریت مشارکتی آب زیرزمینی با استفاده از ظرفیت تشکل بهره برداران چاه های دشت رفسنجان در دستور کار وزارت نیرو و شرکت آب منطقه ای کرمان قرار گرفته و در این راستا پیش نویس تفاهم نامه همکاری بین شرکت آب منطقه ای و شرکت احیای آب کویر (تشکل بهره برداران) تهیه شده است که در حال تکمیل و پیگیری است. با عنایت به مراتب فوق و ضمن تشکر از نویسندگان یادداشت، ایشان صرفاً نسبت به نقد برنامه وزارت پرداخته و برنامه و پیشنهادی بهتر برای رسیدن به آب قابل برنامه ریزی و نجات دشت های بحرانی استان کرمان ارائه نداده اند که شایسته است چنانچه راهکار دیگری جز برخورد با چاه های غیرمجاز، جلوگیری از اضافه برداشت چاه های مجاز و اصلاح و تعدیل پروانه ها با کمک تمامی ذینفعان و ذیمدخلان دارند، ارائه نمایند.

محل نسبت به این نکته که «ایفا کنندگان نقش اصلی خودشان هستند و حل مشکل بیش از هر چیز نیازمند اصلاح شیوه تولید کشاورزی و مصرف آب توسط آنان بوده و این مشکل باید به دست خودشان حل شود» تقویت شود. در این رویکرد حمایت ها و عملکرد دستگاه های دولتی باید به نحوی تغییر کند که باعث تقویت شناخت و آگاهی جامعه بهره بردار شده و بستر لازم برای حضور و مشارکت موثر جامعه بهره بردار در تهیه و اجرای پروژه ها و راهکارهای حل مشکل منابع آب دشت، فراهم گردد.

در این فضا، مدیریت مشارکتی آب، عبارت است از مشارکت فعال، آگاهانه و آزادانه کلیه دست اندرکاران کلیدی در فرآیند تصمیم سازی، تصمیم گیری، برنامه ریزی، طرح ریزی، اجرای پایش، ارزیابی، ارزشیابی و نظارت بر طرح های مدیریت آب، که در قالب ظرفیت های جدید مردمی - دولتی با اعتماد متقابل و با تسهیل شرایط تصمیم سازی و برنامه ریزی توسط کارشناسان تسهیلگری و فراتسهیلگری، شکل می گیرد. منظور از تسهیلگری، اقدامی است که طی آن سعی می شود ابتکار عمل، تصمیم گیری و خلاقیت به دست اندرکاران کلیدی، به ویژه افراد و گروه هایی که تا به حال به هر علت در حاشیه بوده و فرصت مشارکت نداشته اند، انتقال یابد. در این اقدام، شرایط برای گفت و گوی آزاد و توافق و اجماع برای قبول مسئولیت های فردی و جمعی و اقدام جمعی تسهیل می شود. از این طریق، توانایی های فردی و گروهی ارتقا یافته، تبادل اطلاعات صورت گرفته و آموزه های برنامه ریزی منتقل شده، اعتماد عمومی به یکدیگر و به برنامه و طرح دولت افزایش یافته، و احساس تعلق نسبت به موضوع (حفاظت منابع آب) افزایش می یابد.

بر اساس این رویکرد جدید، وزارت نیرو و وزارت جهاد کشاورزی به صورت مشترک، اسناد مربوط به این کار را شامل دستورالعمل جدید توسعه مدیریت مشارکتی آب و دو شرح خدمات برای اجرای پروژه مدیریت مشارکتی در منابع آب زیرزمینی و سطحی را تهیه کرده اند و در حال ابلاغ است. امید است با اجرای این پروژه ها در استان ها شاهد زمینه سازی اجتماعی و تقویت اقدامات مربوط به طرح احیا و

اجرایی متولی آب و خاک بوده و طی دهه های گذشته تلاش شده با تدوین اسناد بالادستی و قوانین، مشارکت بهره برداران در قالب الگوهای مختلف نظام بهره برداری سازماندهی شود. اخیراً هم در طرح احیا و تعادل بخشی آب های زیرزمینی، «توسعه مدیریت مشارکتی آب» به عنوان یکی از

اجرای پروژه مدیریت مشارکتی در منابع آب زیرزمینی و سطحی را تهیه کرده اند و در حال ابلاغ است. امید است با اجرای این پروژه ها در استان ها شاهد زمینه سازی اجتماعی و تقویت اقدامات مربوط به طرح احیا و تعادل بخشی آب های زیرزمینی باشیم. اجرای پروژه مدیریت مشارکتی در منابع آب زیرزمینی با رویکرد جدید می تواند اجرای سایر پروژه های ذیل این طرح، نظیر انسداد چاه های غیر مجاز، جلوگیری از اضافه برداشت چاه های مجاز، نصب کنتور و ... را تا حدود زیادی تسهیل و تضمین نموده و به نتیجه بخشی و پایداری آن پروژه ها کمک نماید.

مهم ترین پروژه های ذیل این طرح مورد توجه وزارت جهاد کشاورزی و وزارت نیرو قرار گرفته تا جایگاه و نقش بهره برداران در برنامه ریزی سایر پروژه های ذیل این طرح ارتقا داده شود. با این حال به دلایلی از جمله رویکردها و روش شناسی های ناصحیح در جلب مشارکت و توانمندسازی جامعه محلی، توفیق چندانی در این کار حاصل نشده است.

در رویکرد جدید وزارت نیرو و جهاد کشاورزی، «مدیریت مشارکتی آب» مفهومی فراتر از «ایجاد تشکل بهره برداران» بوده و سعی می شود با تسهیلگری صحیح و توانمندسازی جامعه بهره بردار، احساس تعلق خاطر نسبت به منابع آب مشترک در جامعه بهره بردار ایجاد شود، راهکارهای واقعی برای حل مشکل آب بر اساس واقعیت جامعه محلی احصا شود، تغییر رفتار اساسی مبتنی بر «آگاهی» در بهره برداران و کشاورزان ایجاد شود و نگرش و باور جامعه